

Zaprimljeno: 23.06.2009.

Izvorni znanstveni članak

UDK: 343.81 : 376.5

RAZLIKE U PROCJENI RAZINA RIZIKA IZMEĐU DVIJE SKUPINE KORISNIKA INSTITUCIONALNOG TRETMANA¹

Gabrijela Ratkajec**Ivana Jeđud**

Sveučilište u Zagrebu

Edukacijsko - rehabilitacijski fakultet

Odsjek za poremećaje u ponašanju

SAŽETAK

Rad se bavi utvrđivanjem razlika, obzirom na razinu i područja rizika procijenjenih Upitnikom za određivanje razine intervencija i vođenje slučaja (YLS/CMI, Hoge, Andrews, Leschield, 2002), između ispitanika kojima je izrečena odgojna mjera i ispitanika koji su u ustanovu smješteni temeljem socijalno-zaštitnih i obiteljsko-pravnih mehanizama. Istraživanje je provedeno na uzorku od 418 ispitanika i ispitanica u 14 institucija za skrb i tretman djece i mladih s poremećajima u ponašanju na području Republike Hrvatske. Diskriminacijskom analizom utvrđene su statistički značajne razlike u ukupnoj razini rizičnosti između ispitanika upućenih u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija ili obiteljsko pravnih mjera te onih s izrečenom odgojnom mjerom, na način da mladi kojima je izrečena odgojna mjera iskazuju višu razinu rizičnosti. Rad utvrđuje i razlike između dviju skupina ispitanika u odnosu na područja rizika koje mjeri instrument korišten u istraživanju. Dobiveni rezultati mogu predstavljati dobar temelj za diferencijaciju tretmana temeljem procjene specifičnih rizika i potreba unutar i između uzorka ispitanika.

Ključne riječi: institucionalni tretman, odgojne mjere, socijalno-zaštitne i obiteljsko-pravne intervencije, YLS/CMI, razina rizika, procjena potreba

1. UVOD

Skrb i tretman djece i mladih izvan vlastite obitelji važna je tema o kojoj se relativno često raspravlja u stručnoj javnosti. Istraživanja provedena u Hrvatskoj u posljednjih desetak godina (Žižak i Koller-Trbović, 1997, 1999; Koller-Trbović, Žižak i Bašić, 2001, Žižak, 2001a; Žižak, 2001b; Sladović Franz, 2004; Ajduković, Sladović Franz i Kamenov, 2005; Jaman, 2008) ukazuju, među ostalim, na neke jedinstvene zaključke kao što su: nužnost izrade strateškog pristupa institucionalnom tretmanu na razini države, neophodnost usklađivanja programske koncepcije svake pojedine ustanove sa strateškim pristupom, ulaganje u stručnost i kontinuirano usavršavanje djelatnika, skraćivanje trajanja dugotrajnog smještaja te povećanje životnog standarda korisnika i stručnjaka. Institucionalnoj skrbi i tretmanu na razini naše države, zamjera se određena krutost u praćenju promjena i trendova skrbi za djecu i mlade

što može rezultirati lošom praksom predlaganja tog oblika tretmana od strane stručnjaka te povratno negativno utjecati na djecu i mlade u vidu intenziviranja njihovih problema uslijed neosiguravanja adekvatne intervencije (Koller-Trbović, 1996).

Stručnjaci se zalažu za pravovremenost reakcije (smještaja u institucionalni oblik tretmana) koja se temelji na kvalitetnoj i sveobuhvatnoj procjeni rizika i potreba djece i mladih. Ovo je posebno važno stoga što, kako navodi Jaman (2008), smještaj u pojedinu instituciju često nije određen tretmanskim potrebama djeteta odnosno kompatibilnošću njegovih potreba s tretmanom koji se u određenoj ustanovi može osigurati. Obzirom na procijenjene specifične rizike i potrebe djece i mladih, u domaćoj literaturi nailazimo na jasno zagovaranje promjena u sustavu skrbi i tretmana djece i mladih s poremećajima u ponašanju u smjeru diferencijacije institucija i službi unutar sustava institucionalnog tretmana, odnosno kreiranje novih programa koji

¹ Rad je dio istraživanja provedenog u sklopu znanstveno-istraživačkog projekta „Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela (MZOŠ, 2488), voditeljice prof.dr.sc. Antonije Žižak, koji se provodi na Edukacijsko-rehabilitacijskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu.

bi mogli zadovoljiti različite potrebe pojedinih skupina (Bouillet, 1998; Žižak i Koller-Trbović, 1997, 1999; Koller-Trbović, Žižak i Bašić, 2001; Žižak, 2001b).

U Republici Hrvatskoj najjasnija je i najlakše prepoznatljiva zakonska diferencijacija tretmana koja počiva na tri zakona: Zakonu o sudovima za mladež (NN 111/97), Zakonu o socijalnoj skrbi (NN 73/97) i Obiteljskom zakonu (NN 116/03). Temeljem triju navedenih zakona, izvanobiteljski institucionalni smještaj i tretman razlikuje se u odnosu na obilježja same populacije korisnika te obzirom na ciljeve i svrhu tretmana. Žižak i Koller-Trbović (1999) usporedile su izvanobiteljski institucionalni smještaj temeljem triju ranije navedenih zakona u odnosu na dva spomenuta parametra (Tablica 1).

Mjere institucionalnog tretmana za djecu i mlade s poremećajima u ponašanju u Hrvatskoj provode se u sljedećim institucijama: dječjim domovima (odnosno posebnoj jedinici Doma za djecu Zagreb, tzv. „malim skupinama“), u domovima za odgoj djece i mladeži (u Hrvatskoj djeluje sedam domova za odgoj), odgojnim domovima (od čega je jedan posebni odgojni dom za djecu do 14. godine, jedan namijenjen isključivo djevojkama, a dva isključivo dječacima), odgojnim zavodima (jedan odgojni zavod za djevojke i jedan odgojni zavod za mladiće) te u posebnoj odgojnoj ustanovi (posebna jedinica Centra za odgoj i obrazovanje).

Problem koji se može aktualizirati u svakodnevnoj praksi je (pre)velika različitost samih korisnika smještenih u istu ustanovu temeljem različitih zakonskih odredbi. Jedno od područja „različitosti“

samih korisnika u institucionalnom tretmanu je i njihova ranija uključenost u kriminalne aktivnosti. Govoreći jezikom diferencijacije tretmana utemeljene na zakonu, ovdje je riječ o razlikovanju dviju skupina mladih: onih kojima je izrečena odgojna mjera te onih koji su upućeni u tretman temeljem socijalno-zaštitnih i obiteljsko-pravnih intervencija. Prema statistikama Ministarstva zdravstva i socijalne skrbi u razdoblju od 2005. do 2007. godine (www.mzss.hr) (Tablica 2) moguće je prikazati statističke pokazatelje broja mladih smještenih u institucionalni tretman u odnosu na zakonsku osnovu smještaja.

Iz prikazanih podataka vidljivo je da je broj djece i maloljetnika i mladih punoljetnika smještenih u institucije po trima zakonskim osnovama relativno stabilan i malen. Osim statističkih pokazatelja, izuzetno je važno baviti se i specifičnim obilježjima, razinom i područjima rizičnosti ovih skupina mladih kako bi se unutar samog sustava, ali i unutar pojedinih ustanova iznašao najprikladniji oblik i model tretmana. U hrvatskoj literaturi ne nalazimo istraživanja koja se bave ovom specifičnom temom, odnosno razlikovanjem djece i mladih smještenih u institucionalni tretman temeljem različitih kriterija uključivanja. U stranoj literaturi nalazimo tek poneka istraživanja vezana uz ovu temu. Jedno od takvih istraživanja provela je Jung (1996, prema Schmidt, Hoge i Gomez, 2005) nastojeći utvrditi razlike između počinitelja i nepočinitelja kaznenih djela temeljem procjene na instrumentu Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI). Rezultati su pokazali kako se dvije skupine ispitanika bitno razlikuju u ukupnoj razini rizika kao i na poje-

Tablica 1. *Usporedba izvanobiteljskog institucionalnog smještaja temeljem Zakona o socijalnoj skrbi, Obiteljskog zakona i Zakona o sudovima za mladež u odnosu na populaciju korisnika te svrhu/ciljeve smještaja (prilagođeno prema Žižak i Koller-Trbović, 1999)*

Zakon	Populacija/ korisnici	Svrha/ ciljevi smještaja
Zakon o socijalnoj skrbi	Djeca bez roditelja Djeca koju roditelji zanemaruju Djeca čiji roditelji zlorabe svoje roditeljske dužnosti Djeca/maloljetnici s poremećajima u ponašanju Djeca čiji roditelji nisu u mogućnosti privremeno skrbiti za njih	Zadovoljavanje životnih potreba Čuvanje i njega Odgoj i obrazovanje Radno osposobljavanje Psihosocijalna rehabilitacija Slobodno vrijeme
Obiteljski zakon	Odgojno zanemarena djeca Djeca u riziku od roditeljske zlorabe Djeca s poremećajima u ponašanju	Čuvanje i odgoj
Zakon o sudovima za mladež	Maloljetnici počinitelji kaznenih djela	Utjecaj na ličnost i ponašanje Razvijanje osjećaja odgovornosti Omogućavanje korisnog rada Odgoj i obrazovanje Radno osposobljavanje Pomoć, skrb i nadzor specijaliziranih stručnjaka Zabava i slobodno vrijeme Psihijatrijsko liječenje, zaštita i osposobljavanje

Tablica 2. Prikaz ukupnog broja djece i mladih smještenih u institucije u trogodišnjem razdoblju

Zakonska osnova smještaja	Broj korisnika		
	2005. godina	2006. godina	2007. godina
Maloljetnici i mlađi punoljetnici smješteni temeljem Zakona o sudovima za mladež (odgojna mjera upućivanja u odgojnu ustanovu)	143	157	139
Djeca i maloljetnici smješteni temeljem Obiteljskog zakona	261	172	175
Djeca i maloljetnici smješteni temeljem Zakona o socijalnoj skrbi	247	242	288
Ukupno	651	571	602
Mladići	532	464	484
Djevojke	119	107	118

dinačnim područjima koje taj instrument obuhvaća. U stranim istraživanjima spominje se također kako maloljetni počinitelji kaznenih djela iskazuju veću razinu rizičnosti na područjima roditeljskog nadzora, obiteljskih odnosa, školovanja, zlouporabe sredstava ovisnosti, druženja s delinkventnim vršnjacima te problemima mentalnog zdravlja (Wilson i Rolleston, 2004; Barnoski, 2004, prema Schwalbe i sur., 2008; Kelly, Macy i Mears, 2005; Schwalbe, 2008).

2. CILJ I HIPOTEZE

Sukladno svemu navedenom **cilj rada** je utvrđivanje razlika u razini i područjima rizičnosti mladih² smještenih u odgojne institucije u Republici Hrvatskoj obzirom na polazni, ranije obrazloženi, kriterij smještaja u institucionalni tretman. Drugim riječima, cilj je utvrditi razlike u razini rizika i područjima rizičnosti između mladih koji imaju izrečenu odgojnu mjeru (prema Zakonu o sudovima za mladež) i onih koji su upućeni u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija (prema Zakonu o socijalnoj skrbi) ili obiteljsko pravnih mjera (prema Obiteljskom zakonu). Pri tome, mladi koji su upućeni u institucionalni tretman sukladno odredbama Zakona o socijalnoj skrbi ili Obiteljskog zakona čine jednu skupinu ispitanika, dok drugu čine mladi kojima je izrečena odgojna mjera.

Temeljno polazište ovog rada čine dvije hipoteze:

H1 – mladi s izrečenom odgojnom mjerom razlikuju se od mladih upućenih u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija ili obiteljsko pravnih mjera obzirom na razinu rizičnosti na način da su mladi s izrečenom odgojnom mjerom procijenjeni na višoj razini rizika.

H2 – mladi s izrečenom odgojnom mjerom imaju višu procjenu rizika na sljedećim područjima: ranija i sadašnja kaznena djela, odnosi s vršnjacima,

zlouporaba sredstava ovisnosti, ličnost i stavovi u odnosu na mlade koji su upućeni u tretman temeljem socijalno – zaštitne ili obiteljsko – pravne mjere.

Hipoteze se temelje na spoznajama dosadašnjih istraživanja o procijenjenim područjima rizika i utvrđenim intervencijskim potrebama koja opisuju populaciju mladih s poremećajima u ponašanju. Istraživanja ukazuju na moguću predikciju budućeg delinkventnog ponašanja i razlikovanje osoba s niskim i visokim rizikom za počinjenje kaznenog djela (Hoge, Andrews, 2006). Osim procjene budućeg ponašanja, neka istraživanja nastoje utvrditi pojedinačne čimbenike rizika. Jednim od najznačajnijih prediktora za pojavu maloljetničke delinkvencije smatra se povezanost i druženje s delinkventnim vršnjacima (Brendgen, Vitaro i Bukovski, 2000, Chung i Steinberg, 2006, Haynie, 2002, prema Hoge, Guerra, Boxer, 2008), dok slab roditeljski nadzor može povećati rizik za uključivanje u kriminalne aktivnosti te može povećati utjecaj druženja s antisocijalnim vršnjacima (Crosnoe, Erikson i Dornbush, 2002, Gorman – Smith i sur., 1998, prema Hoge, Guerra i Boxer, 2008). Lipsey i Drezon (1998, prema Hoge, Guerra i Boxer, 2008) navode kako ranija kriminalna aktivnost i zlouporaba sredstava ovisnosti služe kao najbolji prediktivni mehanizam za buduću delinkventnu aktivnost.

Obzirom na dosadašnja istraživanja u Republici Hrvatskoj, utemeljenje ovih hipoteza moguće je pronaći u istraživanju koje je provedeno 2001. godine na uzorku od 568 djece i mladih obuhvaćenih intervencijom centara za socijalnu skrb kojim je utvrđena prisutnost umjerene i visoke rizičnosti na području delinkventnog statusa, obrazovanja, osobnosti i ponašanja (Koller – Trbović, 2001).

3. METODE RADA

3.1 Uzorak ispitanika

Uzorak ispitanika čine mladi koji su u razdoblju od 1. veljače 2008. do 15. ožujka 2008. bili smješteni u

² Obzirom da se odgojne mjere mogu izreći maloljetnicima i mladim punoljetnicima, a socijalno – zaštitne i obiteljsko – pravne mjere djeci i maloljetnicima, u daljnjem tekstu za sve dobne skupine koristit će se termin mladi, zbog lakšeg praćenja i ujednačavanja terminologije.

institucionalni tretman za djecu i maloljetnike s poremećajima u ponašanju u Republici Hrvatskoj. Riječ je o ispitanicima iz ukupno 14 ustanova (Tablica 3): jednog odgojnog zavoda, tri odgojna doma, jednog doma za odgoj djece, sedam domova za odgoj djece i mladeži, jednog dječjeg doma te jedne posebne odgojne ustanove. Uzorak ispitanika odnosi se gotovo na cijelu populaciju djece i mladih u odgojnim ustanovama u RH u vrijeme procjene, budući da u uzorku nedostaju samo procjene za odgajnice Odgojnog zavoda Požega. Spomenuti odgojni zavod nije bio uključen u istraživanje jer je u naznačenom vremenskom razdoblju u zavodu bilo smješteno manje od pet korisnica. Moguće je stoga tvrditi da se radi o reprezentativnom uzorku od 418 ispitanika i ispitanica, od kojih je 351 (84%) muškog, a 67 (16%) ženskog spola.

Obzirom na obilježja i smještajne kapacitete, svaka institucija participira u ukupnom uzorku na drugačiji način. Tako ispitanici odgojnog zavoda Turopolje čine 1/5 uzorka, dok neke institucije participiraju sa samo 4 - 5% u formiranju cjelokupnog uzorka (Dom za odgoj djece i mladeži Zadar, Dječji dom A.G. Matoš, male skupine, Dom za odgoj djece i mladeži Split).

Raspon dobi kreće se od 9 do 22,5 godina dok srednja dob ispitanika iznosi 17 godina. Nadalje, važno je istaknuti kako 12,7% uzorka ispitanika čine djeca, 63,4% maloljetnici, 22,2% mladi punoljetnici, dok je 1,7% ispitanika starije od 21 godine.

Tablica 3. Prikaz uzorka ispitanika prema vrsti institucije, spolu i kriteriju smještaja

Institucije	Ukupno		M	Ž	N1*	N2**	
	Aps.	%	Aps.	Aps.	%	%	
Odgojni zavod Turopolje	77	18.42	77	-	-	100.00	
Centar za odgoj i obrazovanje Lug	35	8.37	35	-	45.71	54.29	
Odgojni dom Bedekovčina	23	5.50	-	23	91.30	8.70	
Dom za odgoj djece Cres	28	6.70	22	6	67.86	32.14	
Odgojni dom Ivanec	32	7.65	32	-	28.13	71.87	
Odgojni dom Mali Lošinj	29	6.94	29	-	62.07	37.93	
Dječji dom A.G. Matoš, male skupine	18	4.31	18	-	100	-	
Dom za odgoj Karlovac	31	7.42	23	8	83.87	16.13	
Dom za odgoj Osijek	31	7.42	19	12	16.13	83.87	
Dom za odgoj Rijeka	21	5.02	17	4	85.71	14.29	
Dom za odgoj Pula	20	4.78	14	6	90.00	10.00	
Dom za odgoj Split	19	4.55	13	6	63.16	36.84	
Dom za odgoj Zadar	15	3.59	13	2	86.67	13.33	
Dom za odgoj Zagreb	39	9.33	39	-	79.49	20.51	
Ukupno	Aps.	418	-	351	67	225	193
	%	-	100	84	16	53.83	46.17

* Mladi upućeni u tretman temeljem socijalno – zaštitnih ili obiteljsko – pravnih mjera

**Mladi s izrečenom odgojnom mjerom

U trenutku provedbe istraživanja 39% ispitanika pohađalo je osnovnu, a 38% srednju školu. U sustav redovitog obrazovanja nije bilo uključeno 28% ispitanika, a razlog tome je završetak formalnog obrazovanja, uključenost u neku vrstu doškovanja ili pak nepostojanje primjerenog sustava obrazovanja unutar određene institucije.

Za potrebe ovog istraživanja uzorak ispitanika podijeljen je na dva subuzorka. Subuzorak mladih upućenih u tretman temeljem socijalno-zaštitnih ili obiteljsko-pravnih mjera (N1) čini 225 ispitanika odnosno 54% cjelokupnog uzorka, dok subuzorak mladih s izrečenom odgojnom mjerom zbog počinjenja kaznenog/ih djela (N2) čini 193 ispitanika, odnosno 46%. Važno je napomenuti kako je dio ispitanika iz N1 uzorka također počinio kaznena djela, ali im nije izrečena odgojna mjera. Vezano na to, potrebno je imati na umu kako je 13% ispitanika iz N1 subuzorka mlade od 14 godina te nisu kazneno odgovorni zbog čega im odgojna mjera i nije mogla biti izrečena.

3.2 Uzorak varijabli

U ovom radu predstavljeni su rezultati dobiveni primjenom Upitnika za određivanje razine intervencije i vođenje slučaja (u daljnjem tekstu UZORI). Originalna verzija upitnika nosi naziv Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI, Hoge, Andrews, Leschied, 2002)³.

³ Prava korištenja instrumenta za potrebe istraživanja otkupljena su od Multi - Health Systems Inc. – Customer Number 135920

Instrument se sastoji od 7 dijelova:

1. Procjena rizika i potreba
2. Sažetak (suma) čimbenika rizika i potreba
3. Procjena drugih potreba i okolnosti koje zahtijevaju posebnu pažnju
4. Procjena razine rizika/potreba od strane stručnjaka
5. Razina održavanja kontakta
6. Plan vođenja slučaja
7. Provjera vođenja slučaja

Tablica 4 daje uvid u specifičnosti pojedinog dijela instrumenta. Za potrebe ovog rada korišteni su sljedeći dijelovi upitnika: Procjena rizika i potreba, Sažetak čimbenika rizika i potreba, Procjena maloljetnikove razine rizika/ potreba od strane stručnjaka te Razina održavanja kontakta.

U svrhu korištenja instrumenta u Hrvatskoj napravljena je specifična preinaka jednog područja procjene rizika (*Ranija i sadašnja kaznena djela*). Razlog promjeni čestica tog područja je taj što njen

izvorni sadržaj ne odgovara hrvatskom zakonodavstvu kada je riječ o djeci i mladima. Naime, instrument je kreiran u Kanadi čiji zakoni omogućuju izricanje strožih sankcija prema maloljetnicima koje naš zakon ne poznaje. Tako neke od čestica koje čine ovo područje u originalnoj verziji instrumenta glase: *ranije izrečno tri ili više sankcija, ranije bio u instituciji/ ili zatvoru*. Kako ne bi došlo do pogrešne procjene na razini opće rizičnosti, ovo područje modificirano je i prilagođeno hrvatskom zakonodavstvu i praksi. Do takve odluke došlo se proučavanjem recentne literature koja se bavi prilagodbom ovog instrumenta (npr. Thompson i Pope, 2005) i konzultacijama s jednim od autora instrumenta (Robert Hoge)⁵. Sukladno našem zakonodavstvu i praksi, varijabla nosi naziv Ranija i sadašnja kaznena djela/Sankcije. Rezultati prikazani u ovom radu temeljit će se na prilagođenoj verziji upitnika.

Od metrijskih obilježja instrumenta, izdvajamo da instrument pokazuje dobru unutarnju konzistentnost

Tablica 4. Opis dijelova instrumenta

Naziv dijela upitnika	Opis dijela upitnika
Procjena rizika i potreba	<ul style="list-style-type: none"> • sastoji se od 42 čestice koje su podijeljene u 8 područja⁴: <ul style="list-style-type: none"> • <i>Ranija i sadašnja kaznena djela/ Sankcije,</i> • <i>Obiteljske prilike/ Roditeljstvo,</i> • <i>Školovanje/ Zaposlenje,</i> • <i>Odnosi s vršnjacima,</i> • <i>Zloupotreba sredstava ovisnosti,</i> • <i>Slobodno vrijeme/ Rekreacija,</i> • <i>Ličnost/ Ponašanje,</i> • <i>Stavovi/ Orijentacija.</i> • uz procjenu rizika, procjenjuje se i prisutnost tzv. jakih strana, na svim područjima osim na prvom • na upitniku se bilježi prisutnost ili odsutnost određenog obilježja/ponašanja
Sažetak (suma) čimbenika rizika i potreba	<ul style="list-style-type: none"> • omogućuje određivanje razine rizika na 8 područja te ukupnu razinu rizičnosti • svako označavanje prisutnosti određenog obilježja ili okolnosti doprinosi sumi rezultata na pojedinom području te na ukupnoj sumi • razina rizičnosti dobiva se iz sume, kako na pojedinom području (razina rizika određenog područja) tako i na ukupnoj procjeni (ukupna razina rizika) • ukupna razina rizika podijeljena je u četiri kategorije: <ul style="list-style-type: none"> • Niska = 0 – 8 • Umjerena = 8 – 22 • Visoka = 23 – 34 • Vrlo visoka = 35 – 42
Procjena drugih potreba i okolnosti koje zahtijevaju posebnu pažnju	<ul style="list-style-type: none"> • omogućuje procjenu drugih potreba koji nemaju utjecaja na procjenu razine rizičnosti ali su važne za tretman
Procjena stručnjaka maloljetnikove razine rizika/ potreba	<ul style="list-style-type: none"> • procjenjivač može izraziti svoje mišljenje o maloljetnikovoj razini rizika (niska, umjerena, visoka i vrlo visoka)
Razina održavanja kontakta	<ul style="list-style-type: none"> • procjenjivač može izraziti razinu nadzora odnosno vrstu intervencije koja je potrebna obzirom na procijenjenu razinu rizičnosti
Plan vođenja slučaja	<ul style="list-style-type: none"> • omogućuje postavljanje ciljeva tretmana u odnosu na procijenjene rizike (administrativni, minimalni, umjereni i maksimalni nadzor)
Provjera vođenja slučaja	<ul style="list-style-type: none"> • omogućuje provjeru napretka, odnosno ponovnu procjenu

4 Za potpuni uvid u varijable instrumenta pogledati Tablicu 10

5 Robert Hoge je održao edukaciju o teorijskim postavkama i primjeni instrumenta u Zagrebu 2007. godine

i prediktivnu valjanost, kako u originalnoj verziji (Hoge, Andrews, 2006; Catchpole i Gretton, 2003; Schmidt, Hoge i Gomez, 2005; Andrews, Bonta i Wormith, 2006) tako i u prilagođenim verzijama (Thompson, Pope, 2005). Dosadašnja upotreba ovog instrumenta u Republici Hrvatskoj također ukazuje na zadovoljavajuće rezultate pri provjeri metrijskih karakteristika (Nikolić, Koller – Trbović, Žizak, 2001).

Važno je napomenuti kako su UZORI standardizirani instrument za procjenu razine rizičnosti koji integrira različite izvore, podatke i saznanja o pojediniom djetetu/mladoj osobi s poremećajima u ponašanju. Procjenjivanje rizika na takav način omogućuje donošenje utemeljenih procjena i odluka o razinama potrebnog nadzora ili intenziteta tretmana, odnosno planiranje multidimenzionalnog tretmana koji bi odgovarao potrebama osoba kojima je namijenjen.

3.3 Način provođenja istraživanja

Procjena razine rizika i potreba ispitanika vršena je putem spomenutog instrumenta koji su ispunjavali odgajatelji u odgojnim institucijama. Procjeni je prethodila edukacija o teorijskim postavkama i primjeni instrumenata od strane projektnog tima. Edukacije su se održale u svim ustanovama uključenim u istraživanje u razdoblju od siječnja do ožujka 2008. Tijekom provedbe istraživanja, stručnjacima je omogućena kontinuirana podrška i pomoć u procjenjivanju.

3.4 Metode obrade podataka

Za provjeru metrijskih karakteristika instrumenta korišten je program RTT.stb (Dizdar, 1999). Za utvrđivanje obilježja ispitanika korištena je deskriptivna analiza podataka dok je u svrhu utvrđivanja razlika između dva subuzorka primijenjena robustna diskriminacijska analiza (Nikolić, 1991).

4. REZULTATI

U analizi rezultata dana je distribucija rezultata ispitanika prema područjima rizika, ukupnoj razini rizika, procjeni razine rizika od strane stručnjaka te

potrebnoj razini nadzora sukladno diskriminacijskom kriteriju.

4.1 Razine rizika i intervencijskih potreba

Na ukupnoj razini rizika najveći dio cjelokupnog uzorka procijenjen je kao umjereno rizičan, što je vidljivo u Tablici 5.

Umjereno rizičnim procijenjeno je 58,5% mladih upućenih u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija ili obiteljsko – pravnih mjera (N1) te 49,5% mladih s izrečenom odgojnom mjerom (N2). Kao visoko rizično procijenjeno je 39,7% N2 subuzorka i 33,9% N1 subuzorka. Vrlo mali broj ispitanika procijenjen je kao vrlo visoko ili nisko rizičan.

Takvi rezultati sukladni su dosadašnjim, sličnim istraživanjima kod ispitanika smještenih u odgojne institucije. Holsinger, Lowenkamp i Latessa (2006) proveli su istraživanje koristeći ovaj instrument na uzorku od 80 maloljetnih počinitelja kaznenih djela u jednoj odgojnoj instituciji u SAD-u. Aritmetička sredina na ukupnoj procjeni rizika iznosila je 21.84, što odgovara umjerenoj razini rizika. Gossner i Wormith (2007) proveli su istraživanje u kanadskoj pokrajini Saskatchewan. Prema njihovim rezultatima 62% ispitanika procijenjeno je kao umjereno rizično, relativno mali postotak ispitanika procijenjen je kao nisko rizičan (16%), dok je u kategorijama visoke i vrlo visoke rizičnosti bilo 15% mladih. Neka istraživanja pokazuju donekle drugačije rezultate. Tako u istraživanju koje su proveli Wilson i Rolleston (2004) na Novom Zelandu, na uzorku mladih iz korekcijskih ustanova, 62% ispitanika procijenjeno je kao visoko rizično.

Rezultate procjene rizika na pojedinim područjima moguće je pratiti u tablici koja slijedi (Tablica 6).

U području **Ranijih i sadašnjih kaznenih djela i sankcija**, najveći dio subuzorka ispitanika upućenih u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija ili obiteljsko – pravnih mjera procijenjen je kao umjereno rizičan (65,8%), dok je najveći dio subuzorka ispitanika s odgojnom mjerom

Tablica 5. Distribucija rezultata ispitanika prema ukupnoj razini rizika⁶

UKUPNA RAZINA RIZIKA	Niska		Umjerena		Visoka		Vrlo visoka	
	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
N1	17	7,6	131	58,5	76	33,9	0	-
N2	7	3,6	96	49,5	77	39,7	14	7,2

⁶ Prikazani rezultati slijede originalne norme instrumenta. Prema hrvatskoj standardizaciji iz 2001. (Nikolić, Koller-Trbović, Žizak, 2001) norme pokazuju drugačiju distribuciju. Kako je instrument 2008. nanovo modificiran kako bi odgovarao našim uvjetima, nova standardizacija normi u procesu izrade.

procijenjen kao visoko rizičan (76,2%). U području **obiteljskih prilika i školovanja** oba subuzorka u najvišem postotku nalaze se u području visoke razine rizičnosti, te imaju vrlo sličnu distribuciju rezultata. Kako je dobro poznato da su nepovoljne obiteljske prilike osnova za izdvajanje djeteta iz vlastite sredine, dobiveni rezultat u ovom području rizičnosti ne iznenađuju. No, na području **odnosa s vršnjacima i zlouporabe sredstava ovisnosti** distribucije rezultata subuzoraka ispitanika razlikuju se od prethodnih. Većina ispitanika upućenih u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija ili obiteljsko – pravnih mjera nisko je rizična po pitanju zlouporabe sredstava ovisnosti (65,8%) te je vrlo mali postotak njih u ovom području procijenjen kao visoko rizičan (2,7%). Kod subuzorka s izrečenom odgojnom mjerom gotovo je ravnomjerna raspodjela rezultata na umjerenom i visokoj razini rizika. Kada je riječ o odnosima s vršnjacima, ispitanici iz uzorka N2 pokazuju višu rizičnost, odnosno njih 35,8% u ovom području, procijenjeno je kao visoko rizično. Umjereno rizičnima procijenjen je otprilike isti postotak ispitanika iz oba uzorka (48,9% ispitanika iz N1 uzorka i 52,8% ispitanika iz N2 uzorka) što upućuje na to da je područje odnosa s vršnjacima važan čimbenik rizika za obje skupine ispitanika. U području procjene **ličnosti i stavova**, većina ispitanika N1 i N2 subuzorka je procijenjena kao umjereno rizična. Ukoliko promatramo dinamične faktore rizika, odnosno one koji su važni za programiranje tretmana, oba subuzorka karakterizira visoka razina rizika na istim područjima. Ta područja su: obitelj, školovanje i slobodno vrijeme. U području koje se odnosi na pro-

cjenu statičnih faktora rizika (Ranija i sadašnja kaznena djela), samo su ispitanici iz N2 uzorka procijenjeni kao visoko rizični.

Ove rezultate moguće je također usporediti s ranije spomenutim istraživanjima. Gossner i Wormith (2007) procjenjivali su razinu rizika na uzorku od 100 ispitanika po izlasku iz institucionalnog tretmana te navode najvišu prisutnost rizika na područjima odnosa s vršnjacima, zlouporabe sredstava ovisnosti, ranijih i sadašnjih kaznenih djela te školovanja. Wilson i Rolleston (2004) navode istraživanje provedeno na uzorku od 69 ispitanika u institucionalnom tretmanu pri čemu je najveći dio ispitanika procijenjen kao visokorizičan u području školovanja/zaposlenja, zlouporabe sredstava ovisnosti te odnosa s vršnjacima. Rezultati ovog istraživanja sukladni su s ovim istraživanjima, posebice kada je riječ o mladima s izrečenom odgojnom mjerom. No, važno je naglasiti razliku u procjeni rizičnosti u području obitelji. Dok je u istraživanju Wilsona i Rollestona (2004) većina ispitanika uzorka na području obitelji procijenjena kao nisko rizična, u ovom istraživanju više od polovice ispitanika procijenjeno je kao visoko rizično neovisno o kriteriju smještavanja u ustanovu.

S namjerom uvida postoje li, i ako da kakve, razlike između dvije promatrane skupine, napravljena je robustna diskriminacijska i univarijatna analiza varijance.

Primjenom diskriminacijske analize nastojala se utvrditi latentna razina razlikovanja ispitanika na specifičnim područjima rizičnosti. Izolirana je jedna sta-

Tablica 6. Distribucija rezultata ispitanika prema razini rizika na specifičnim područjima rizičnosti

Varijabla		Niska razina rizika		Umjerena razina rizika		Visoka razina rizika	
		Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
1. Ranija i sadašnja kaznena djela	N1	5	2.2	148	65.8	72	32.0
	N2	0	0.0	46	23.8	147	76.2
2. Obiteljske prilike/ Roditeljstvo	N1	31	13.8	76	33.8	118	52.4
	N2	29	15.0	53	27.5	111	57.5
3. Školovanje/ Zaposlenje	N1	28	12.4	84	37.3	113	50.2
	N2	38	19.7	65	33.7	90	46.6
4. Odnosi s vršnjacima	N1	73	32.4	110	48.9	42	18.7
	N2	22	11.4	102	52.8	69	35.8
5. Zlouporaba sredstava ovisnosti	N1	148	65.8	71	31.6	6	2.7
	N2	51	26.4	77	39.9	65	33.7
6. Slobodno vrijeme/ Rekreacija	N1	31	13.8	86	38.2	108	48.0
	N2	21	10.9	64	33.2	108	56.0
7. Ličnost/ Ponašanje	N1	14	6.2	130	57.8	81	36.0
	N2	15	7.8	123	63.7	55	28.5
8. Stavovi/ Orijentacija	N1	41	18.2	148	65.8	36	16.0
	N2	28	14.5	124	64.2	41	21.2

tistički značajna diskriminacijska funkcija (Tablica 7). Centroidi ukazuju na odstupanje subuzoraka od prosječne vrijednosti na diskriminacijskoj funkciji.

Sukladno očekivanjima, diskriminacijska funkcija pokazala se statistički značajnom. Definiranju diskriminacijske funkcije pridonose sva područja rizika (Tablica 8), tako da se ona može definirati kao faktor *multiproblemske rizičnosti*. Takav rezultat upućuje na dobre karakteristike instrumenta gdje sve varijable sudjeluju u diskriminacijskoj funkciji, odnosno predstavljaju latentnu funkciju razlikovanja. Na tako strukturiranom diskriminacijskom faktoru, subuzorak ispitanika upućenih u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija ili obiteljsko – pravnih mjera ima negativno usmjeren centroid, dok je kod subuzoraka ispitanika s izrečenom odgojnom mjerom centroid pozitivno usmjeren, što ukazuje na statistički značajno veću prisutnost rizika kod N2.

Uvidom u rezultate univarijatne analize varijance, moguće je sagledati temeljne razlike između dvije skupine ispitanika, odnosno obilježja prisutnih rizika

(Tablica 9). Između dva subuzorka ispitanika, osim na ukupnoj procjeni razine rizika, značajne razlike prisutne su i u području ranijih i sadašnjih kaznenih djela/ sankcija, zlouporabe sredstava ovisnosti i odnosa s vršnjacima. Sve razlike upućuju na nepovoljniju situaciju kod subuzorka ispitanika s izrečenom odgojnom mjerom, što je moguće pratiti i u grafu 1.

Rezultati analize varijance na razini konkretnih varijabli (42) unutar pojedinih područja rizika / potreba (8) prikazani su u tablici 10. Tako je moguće uočiti da je na 17 od ukupno 42 varijable utvrđena statistički značajna razlika, a jedna čestica čini diskriminacijski kriterij između subuzoraka. Detaljnijim uvidom u specifične čestice područja **Ranija i sadašnja kaznena djela/ Sankcije** vidljivo je kako najveću diskriminacijsku snagu imaju one čestice koje se odnose na ranije izricanje sankcija i poduzimanje intervencija (ranije poduzimane socijalno – zaštitne intervencije, ranije izrečene odgojne mjere). Pri tome su ispitanici s izrečenom odgojnom mjerom u nepovoljnijem položaju. Samo jedna čestica iz područja **Obitelji** ukazuje na zna-

Tablica 7. Prikaz rezultata diskriminacijske analize na područjima Upitnika za određivanje razine intervencije/Vođenje slučaja

Diskriminacijska funkcija	Centroidi		SD		F DF1= 1 DF2= 416	P
	N1	N2	N1	N2		
1	-.37	.44	1.52	1.62	26.55	.000

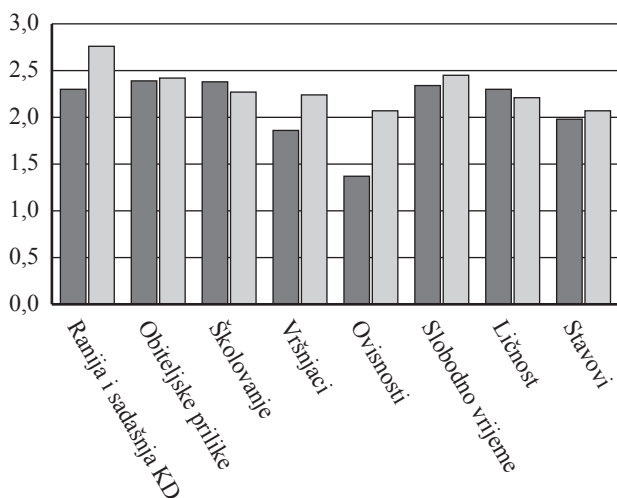
Tablica 8. Struktura diskriminacijske funkcije (diskriminacijski koeficijenti i korelacije s diskriminacijskom funkcijom)

Varijable	Diskriminacijski koeficijenti	Korelacije s diskriminacijskom funkcijom
1. Ranija i sadašnja kaznena djela	.40	.53
2. Obiteljske prilike/Roditeljstvo	.38	.56
3. Školovanje/Zaposlenje	.37	.57
4. Odnosi s vršnjacima	.33	.62
5. Zloupotreba sredstava ovisnosti	.28	.55
6. Slobodno vrijeme/Rekreacija	.38	.50
7. Ličnost/Ponašanje	.36	.61
8. Stavovi/Orijentacija	.32	.68

Tablica 9. Rezultati univarijatne analize varijance

		M		SD		F	Razina značajnosti
		N1	N2	N1	N2		
PODRUČJA PROCJENE	Ranija i sadašnja kaznena djela/ sankcije	2,30	2,76	.50	.43	108.80	.000*
	Obiteljske prilike / Roditeljstvo	2,39	2,42	.72	.74	.32	.582
	Školovanje/ Zaposlenje	2,38	2,27	.70	.77	.10	.755
	Vršnjaci	1,86	2,24	.70	.64	37.15	.000*
	Zloupotreba sredstava ovisnosti	1,37	2,07	.53	.77	106.16	.000*
	Slobodno vrijeme / Rekreacija	2,34	2,45	.71	.68	4.70	.029
	Ličnost/ Ponašanje	2,30	2,21	.58	.57	4.27	.037
	Stavovi/ Orijehtacija	1,98	2,07	.58	.59	2.88	.087
Ukupna razina rizika		2.13	2.41	.56	.65	17.29	.000*

Graf 1. Usporedba subuzoraka N1 i N2 na specifičnim područjima procjene rizičnosti na Upitniku za određivanje razine intervencije/Vođenje slučaja

čajne razlike u subuzorcima. Subuzorci se statistički značajno razlikuju u odnosu na dosljednost roditeljskih postupaka i to na štetu mladih s izrečenom odgojnom mjerom. Rezultati na području **Odnosa s vršnjacima** ukazuju da sve čestice diferenciraju ova dva subuzorka. Značajnost razlika upućuje na zaključak da mladi s izrečenom odgojnom mjerom imaju poznanike i prijatelje delinkvente, a ujedno i manje prosocijalno usmjerenih prijatelja i poznanika. Također, mladi s izrečenom odgojnom mjerom češće povremeno uzimaju droge, češće je prisutno kronično uzimanje alkohola, te **zlouporaba sredstava ovisnosti** ometa svakodnevno funkcioniranje. Kod 40% ispitanika ovog subuzorka uzimanje sredstava ovisnosti povezano je s kaznenim djelom(ima). Rezultati područja **slobodnog vremena, ličnosti i stavova** upućuju na zaključak kako mladi s izrečenom odgojnom mjerom češće imaju ograničen broj aktivnosti slobodnog vremena, te su prisutni stavovi koji podržavaju kriminal, dok mladi upućeni u tretman temeljem socijalno-zaštitnih intervencija i obiteljsko-pravnih mjera imaju češće neopravdano visoko samopoštovanje, kratak raspon pažnje i prkose autoritetu. Slijedi da jedino u području **školovanja** nije utvrđena statistički značajna razlika na manifestnoj razini. Ni na jednoj od sedam čestica koje definiraju to područje nije utvrđena statistički značajna razlika između dvije skupine ispitanika.

Jasniju sliku daju rezultati univarijatne analize varijance na područjima procjene, gdje na čak pet područja nije utvrđena statistički značajna razlika između subuzoraka. Zaključno može se reći kako razliku između subuzoraka N1 i N2 definiraju tri područja procjene rizika te ukupna razina rizika, dok

na latentnoj razini sva područja, osim područja školovanja/zaposlenja, definiraju diskriminacijski faktor.

4.2 Procjena razine rizika/potreba od strane stručnjaka

Nakon što su procijenjene i izračunate razine rizika po područjima i ukupna razina rizika, stručnjak – praktičar ima mogućnost izraziti vlastitu procjenu razine rizičnosti za svakog pojedinačnog ispitanika. I ovdje je procjena moguća na četiri razine. Rezultati tih procjena za ispitanike oba subuzorka vidljivi su u tablici 11.

Rezultati analize varijance za ispitanike iz dva subuzorka pokazuju da se oni statistički značajno razlikuju i prema *Procjeni stručnjaka* (Tablica 12). Gledano prema smjeru stručnjaci su funkcioniranje nekih ispitanika procijenili vrlo često na višoj razini rizika, ali u istom smjeru procjene. No procjenjivanje većeg dijela ispitanika višim procjenama razine rizika od strane stručnjaka je i očekivano jer se pretpostavlja da su odgajatelji/stručnjaci koji su vršili procjenu upoznati s nekim dodatnim okolnostima kod pojedinih ispitanika koje se ne uzimaju u obzir kod određivanja rizičnosti putem ovog instrumenta, a važne su za procjenu i tretman. Takva očekivanja potvrđuju i opisi koji upotpunjuju numeričku procjenu⁷.

4.3 Razina održavanja kontakta

Ovo područje omogućuje određivanje razine nadzora koji je potreban obzirom na procijenjenu razinu rizičnosti. Razine održavanja kontakta zadane su samim instrumentom te ih je moguće izraziti na četiri razine (Tablica 13).

Ukupna razina rizika, zajedno s procjenom razine rizika od strane stručnjaka osnova su za određivanje potrebne razine održavanja kontakta/razine nadzora, odnosno za određivanje intervencije koja bi odgovarala potrebama osobe kojoj je namijenjena. Za većinu ispitanika procijenjeno je da im je potrebna umjerena (N2 subuzorak: 50,7%; N1 subuzorak: 40,9%) ili maksimalna razina nadzora (N1 subuzorak: 37,8%; N2 subuzorak: 40,9%). Rezultat je sukladan očekivanjima obzirom da se radi o populaciji u institucionalnom tretmanu.

Na razini održavanja kontakta nema statistički značajne razlike između subuzoraka primjenom univarijatne analize varijance (Tablica 14) što je sukladno očekivanjima iz nekoliko razloga. Ova

⁷ Upitnik UZORI je konstruiran tako da ukoliko se procjena razine rizika od strane stručnjaka razlikuje od procjene dobivene upitnikom procjenivač treba pojasniti koje su to okolnosti koje utječu na drugačiju procjenu

Tablica 10. Rezultati univarijantne analize varijance na pojedinim varijablama Upitnika za određivanje razine intervencije/Vođenje slučaja

Varijable	As		SD		c	r	F	p
	N1	N2	N1	N2				
1. Ranija i sadašnja kaznena djela /Sankcije								
Ranije socijalnozaštitne intervencije / policijske intervencije	-.21	.25	1.05	.88	.20	.45	29.88	.000*
Poduzimane mjere obiteljsko – pravne zaštite	-.05	.06	1.02	.97	.05	.18	4.09	.041
Ranije izrečene odgojne mjere prema maloljetniku	-.42	.49	.69	1.08	.39	.72	90.88	.000*
U tijeku mjere obiteljsko – pravne zaštite i socijalnozaštitne intervencije	.32	-.38	.92	.95	-.30	-.28	58.09	.000*
Sada izrečene odgojne mjere prema maloljetniku	diskriminacijski kriterij							
2. Obiteljske prilike/Roditeljstvo								
Neodgovarajući nadzor roditelja	.03	-.03	.97	1.03	-.02	.10	.35	.562
Poteškoće pri kontroliranju ponašanja	.01	-.01	.99	1.01	-.01	.16	.53	.528
Neprikladni načini discipliniranja	-.05	.06	1.02	.98	.04	.20	3.52	.058
Nedosljedni postupci roditelja	-.11	.12	1.08	.88	.10	.14	13.20	.001*
Loš odnos (otac – maloljetnik)	.06	-.07	.99	1.00	-.06	.01	2.31	.125
Loš odnos (majka – maloljetnik)	.04	-.05	1.00	1.00	-.04	.04	1.57	.208
3. Školovanje/Zaposlenje								
Ometajuća ponašanja u razredu	.06	-.07	.99	1.01	-.06	-.06	2.36	.121
Ometajuća ponašanja u školskom okruženju	.02	-.02	1.00	1.00	-.02	.04	1.28	.258
Loš uspjeh u školi	.00	.00	1.00	1.00	.00	.05	1.02	.314
Problemi s vršnjacima	.03	-.04	1.00	1.00	-.03	.01	1.44	.229
Problemi s nastavnicima	.05	-.06	1.00	1.00	-.05	-.01	2.18	.137
Bježanje s nastave	.01	-.01	1.00	1.00	-.01	.12	.88	.648
Nezaposlen / ne traži posao	-.04	.04	.94	1.06	.03	.10	1.02	.313
4. Odnosi s vršnjacima								
Ima nekoliko poznanika delinkvenata	-.20	.23	1.13	.75	.19	.37	34.79	.000*
Ima nekoliko prijatelja delinkvenata	-.28	.33	1.02	.87	.26	.53	49.90	.000*
Ima vrlo malo prosocijalno usmjerenih poznanika	-.11	.13	1.00	.98	.10	.27	7.41	.007**
Ima vrlo malo prosocijalno usmjerenih prijatelja	-.14	.16	1.00	.98	.13	.33	10.60	.002**
5. Zloupotreba sredstava ovisnosti:								
Povremeno uzimanje droge	-.28	.32	.90	1.01	.26	.56	37.84	.000*
Kronično uzimanje droge	-.25	.29	.27	1.39	.23	.47	1.83	.174
Kronično uživanje alkohola	-.34	.40	.56	1.23	.32	.58	43.74	.000*
Zloupotreba sredstava ovisnosti ometa svakodnevno funkcioniranje	-.33	.39	.60	1.21	.31	.63	39.67	.000*
Uzimanje sredstava ovisnosti povezano s kaznenim djelom(ima)	-.37	.43	.61	1.17	.35	.73	59.80	.000*
6. Slobodno vrijeme/Rekreacija								
Ograničen broj organiziranih aktivnosti	-.12	.14	.98	1.01	.11	.18	6.81	.009**
Mogao bi bolje koristiti svoje slobodno vrijeme	-.01	.02	1.01	.99	.01	.11	1.79	.178
Nema posebnih interesa	-.02	.02	1.00	1.00	.02	.19	1.07	.301
7. Ličnost/Ponašanje:								
Neopravdano visoko samopoštovanje	.08	-.10	1.08	.89	-.08	-.08	10.75	.002**
Fizički agresivan	.02	-.03	1.01	.99	-.02	.00	1.76	.182
Izljevi bijesa	.06	-.07	1.00	1.00	-.05	-.03	2.42	.116
Kratak raspon pažnje	.12	-.14	.98	1.01	-.11	-.04	6.96	.009**
Loše podnosi frustraciju	.02	-.03	.98	1.02	-.02	-.02	.27	.608
Neodgovarajući osjećaj krivnje	-.01	.01	1.00	1.00	.01	.10	.99	.679
Verbalno agresivan, drzak	.11	-.13	.98	1.01	-.10	-.09	6.13	.013
8. Stavovi/Orijentacija:								
Antisocijalan, stavovi koji podržavaju kriminal	-.24	.28	.96	.97	.22	.50	29.82	.000*
Ne traži pomoć	-.10	.12	1.00	.99	.09	.17	5.96	.014
Aktivno odbija pomoć	.00	.00	1.00	1.00	.00	.13	.81	.628
Prkosi autoritetu	.16	-.18	.97	1.00	-.15	-.11	12.60	.001*
Beščutan, ne obazire se na druge	.05	-.06	1.02	.97	-.05	.02	3.79	.049

p>0.001*, p>0.01**

Tablica 11. Distribucija rezultata ispitanika uzorka prema procjeni razine rizika od strane stručnjaka

RAZINA RIZIKA	Niska		Umjerena		Visoka		Vrlo visoka	
	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
N1	21	9.3	96	42.7	89	39.6	19	8.4
N2	11	5.7	69	35.8	94	48.7	19	9.8

Tablica 12. Rezultati univarijatne analize varijance

	M		SD		F	Razina značajnosti
	N1	N2	N1	N2		
Procjena razine rizika od strane stručnjaka	2.47	2.63	.78	.74	7.04	.008**

$p > 0.001^*$, $p > 0.01^{**}$

Tablica 13. Procjena razine održavanja kontakta

RAZINA RIZIKA	Administrativna razina		Razina minimalnog nadzora		Razina umjerenog nadzora		Razina maksimalnog nadzora	
	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%	Aps.	%
N1	7	3.1	19	8.4	114	50.7	85	37.8
N2	3	1.6	32	16.6	79	40.9	79	40.9

Tablica 14. Rezultati univarijatne analize varijance

	M		SD		F	Razina značajnosti
	N1	N2	N1	N2		
Razina održavanja kontakta	3.23	3.21	.73	.77	.06	.796

varijabla je za vrijeme provedbe istraživanja procjenjivačima bila najmanje jasna i to djelomice iz nedovoljne definiranosti i korištenja ovog termina u hrvatskoj praksi, a djelomično stoga što je istraživanje provedeno na ispitanicima koji su se već nalazili u tretmanu, odnosno, već im je određena potrebna intervencija. Opravdano je pretpostaviti da su ove okolnosti imale utjecaja na određivanje razine održavanja kontakta/ nadzora.

5. RASPRAVA I ZAKLJUČCI

Obzirom na dobivene rezultate, prva polazna hipoteza može se u cijelosti prihvatiti, a druga samo djelomično. Rezultati ukazuju da postoji statistički značajna razlika u ukupnoj razini rizika između mladih upućenih u tretman temeljem socijalno-zaštitnih intervencija i obiteljsko-pravnih mjera i mladih s izrečenom odgojnom mjerom, na način da oni kojima je izrečena odgojna mjera iskazuju višu razinu rizičnosti. Mladi s izrečenom odgojnom mjerom procijenjeni su rizičnijima u području ranijeg i sadašnjeg delinkventnog statusa, zlorabe sredstva ovisnosti i odnosa s vršnjacima u odnosu na mlade upućene u tretman temeljem socijalno-zaštitnih intervencija i obi-

teljsko-pravnih mjera. Bila je očekivana i razlika u procjeni razine rizika između dva subuzorka na području *Stavova/Orijentacija i Ličnosti/Ponašanja*, no dobiveni rezultati nisu potvrdili ta očekivanja. Naime, statistički značajna razlika utvrđena je samo na čestici „antisocijalan, ima stavove koji podržavaju kriminal“ u području Stavova/ Orijentacija. Tako dobivene rezultate možemo u potpunosti povezati s postojećim istraživanjima koja objašnjavaju način upuštanja u kriminalne aktivnosti. Upravo se spomenuta područja navode kao značajna za razlikovanje osoba koje su u riziku za ponovnim počinjenjem kaznenog djela (Hoge, Guerra, Boxer, 2008).

Tome su suprotni rezultati na dvije čestice područja *Ličnosti/Ponašanja*. Tako prema dobivenim rezultatima (tablica 10) čestice „kratak raspon pažnje“ i „neopravdano visoko samopoštovanje“ statistički značajno razlikuju promatrane subuzorke na način da višu razinu rizika, suprotno očekivanjima, nalazimo u subuzorku N1.

Rezultati upućuju na različite razine i područja rizika kod dvije promatrane skupine ispitanika što govori o njihovim specifičnim intervencijskim potrebama koje posljedično mogu i trebaju voditi

do izbora različitih vrsta intervencijskih programa. Te specifičnosti sažete su u tablici 15. Objašnjenju i sažimanju rezultata poslužio je priručnik izrađen za primjenu instrumenta (Hoge, 2007).

Sažimanjem ključnih rezultata vezanih uz razlike u razinama i područjima rizičnosti između ispitanika promatranih subuzoraka, odgovorilo se na cilj ovog rada. Nastavno, iako cilj ovog rada nije povezivanje razine rizika s tretmanskim odrednicama, zanimljivo bi bilo sagledati mogućnosti pronalazačenja tretmanskih smjernica temeljem ovih rezultata.

Općenito rezultati ovog istraživanja pokazuju kako određene tretmanske potrebe koje istovremeno predstavljaju područja rizika zahtijevaju slične intervencije za obje skupine ispitanika, dok neke druge upućuju na potrebu drugačijeg pristupa u tretmanu.

Na kraju rada važno je osvrnuti se na neke dvojbe koje su se javile u provedbi istraživanja, a koje su mogle utjecati na dobivene rezultate. Obzirom na početnu heterogenost ispitanika, treba konstatirati da su se u 12 od 14 institucija ispitanici obje skupine nalazili u istoj vrsti tretmana, u različitim omjerima. Takva pozicija ispitanika ovog istraživanja, kao korisnika intervencijskog sustava, opravdava utvrđivanje sličnosti i razlika u intervencijskim potrebama.

Dvije grupe ispitanika heterogene su obzirom na spol, dob, vrstu školovanja, odnosno, obzirom na neke karakteristike koje se često u istraživanjima javljaju kao diskriminacijski faktori, a koje u ovom istraživanju nisu bile predmet procjene. Ta heterogenost subuzoraka pogoduje usporedbi, odnosno svrsi ovog rada jer

omogućuje provjeru mogućnosti određivanja intervencijskih potreba putem procijenjene razine rizičnosti.

No jednako je važno napomenuti kako je uzorak uključivao djecu, maloljetnike i mlađe punoljetnike. Taj širok raspon dobi uzrokuje da dijelu uzorka (mlađem od 14, a tih je 12,68% u cjelokupnom uzorku) nije niti bilo moguće izreći odgojnu mjeru. Odnosno, samo temeljem izrečenih odgojnih mjera ne možemo jednoznačno zaključiti da samo jednu skupinu čine počinitelji kaznenog djela.

Prikaz rezultata dao je osvrt na hipoteze od kojih se krenulo u ovom istraživanju, a diskusija uvid u specifičnosti populacije koja se nalazi u institucionalnom tretmanu u Republici Hrvatskoj obzirom na područja i razine rizika. Ujedno se ovi rezultati mogu promatrati kao početak izrade profila rizičnosti i potreba specifičnih skupina mladih te u skladu s njima određivanje i razvijanje kriterija za diferencijaciju tretmana. U tome se kao dobar alat pokazao Upitnik za određivanje razine intervencija/Vođenje slučaja, koji s jedne strane uključuje relevantne varijable bitne za tretman i predikciju budućeg ponašanja, a s druge je strane svojom jednostavnošću u primjeni pridobio stručnu javnost.

Imajući u vidu cilj rada također je važno napomenuti značenje uloge procjenjivača. Iako su procjenjivana područja rizičnosti bila do neke mjere standardizirana prezentiranim instrumentom, ona su još uvijek dopuštala da do izražaja dođu različiti pogledi procjenjivača i ta je činjenica sigurno značajno utjecala na tip i opseg rezultata.

Tablica 15. Prikaz obilježja subuzoraka temeljem dobivenih rezultata

Subuzorak mladih upućenih u tretman temeljem socijalno – zaštitnih intervencija ili obiteljsko pravnih mjera (N1)	Subuzorak mladih s izrečenom odgojnom mjerom (N2)
<ul style="list-style-type: none"> • osim prisutne rizičnosti na području obitelji, školovanja i slobodnog vremena, kojom su slični mladima s izrečenom odgojnom mjerom, ovaj subuzorak je specifičan po obilježjima ličnosti i stavova, • često sebe doživljavaju superiornijima te je osjećaj vlastite vrijednosti u nesrazmjeru s postignućima, postoje poteškoće u ostvarivanju i završavanju radnih zadataka, • često je prisutno verbalno agresivno ophođenje s drugima, odnosno neprijateljski i prijeteci komunikacijski stil, • odbijaju pridržavati se uputa roditelja i drugih osoba na poziciji autoriteta. 	<ul style="list-style-type: none"> • ranije bili uključeni u kriminalne aktivnosti te su već poduzimane intervencije, a najčešće već i izricane odgojne mjere, • češće se druže s delinkventnim vršnjacima i poznaju jako malo prosocijalno usmjerenih vršnjaka, • povremeno konzumiraju sredstva ovisnosti, često alkohol te im to ometa svakodnevno funkcioniranje, • njih opisuju antisocijalni stavovi koji podržavaju kriminal, odnosno ističu korisnost kriminalnih aktivnosti, poriču odgovornost za vlastita djela i posljedice, • karakterizira ih ograničen broj slobodnih aktivnosti, odnosno nezadovoljstvo pohađanja određenih organiziranih aktivnosti, • ne prepoznaju svoju potrebu za pomoći te odbijaju nužne intervencije, • roditelji su češće nedosljedni u provedbi pravila ili ne mogu formirati jasna pravila u vezi odgoja djeteta/djece.

LITERATURA

- Ajduković, M., Sladović Franz, B. i Kamenov, Ž. (2005): Stavovi stručnjaka socijalne skrbi prema izdvajanju djece iz obitelji i udomiteljstvu. *Ljetopis Studijskog centra socijalnog rada*. 12 (1). 39 – 66.
- Bouillet, D. (1998): Priručnik za diferencirani tretman maloljetnih delinkvenata na temelju konceptualne razine s uputama za upotrebu testa nedovršenih rečenica. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet. Zagreb.
- Andrews, D. A., Bonta, J., Wormith, J. S. (2006): The recent past and near future of risk and/or need assessment. *Crime and Delinquency*. 52. 7-27.
- Catchpole, R., Gretton, H. (2003). The Predictive Validity of Risk Assessment With Violent Young Offenders: A 1-Year Examination of Criminal Outcome. *Criminal Justice & Behavior*. 30(6). 688-708.
- Dizdar, D. (1999): RTT.stb program za utvrđivanje metrijskih karakteristika kompozitnih mjernih instrumenata. Zbornik radova 2. međunarodne znanstvene konferencije "Kineziologija za 21. stoljeće". 22.-26.9. Dubrovnik. 450-453.
- Gossner, D., Wormith, J.S. (2007): The Prediction of Recidivism Among Young Offenders in Saskatchewan. *The Canadian Journal of Police & Security Services*. 5 (½). 70 – 82.
- Hoge, R.D. (2007): Edukacija za primjenu instrumenta za mjerenje rizika i potreba YLS/ CMI u sklopu znanstvenog projekta „Usklađivanje intervencija s potrebama djece i mladih u riziku: izrada modela”. Interna skripta za edukaciju. Listopad 2007. Zagreb.
- Hoge, R.D., Andrews, D.A., Leschied, A.W. (2002): Youth Level of Service/Case Management Inventory. MHS, Toronto.
- Hoge, R.D., Andrews, D.A. (2006): Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI): User’s Manual. MHS, Toronto.
- Hoge, R.D., Guerra, N.G., Boxer, B. (2008): Treating the Juvenile Offenders. The Guilford Press, New York, London.
- Holsinger, A.M., Lowenkamp, C.T., Latessa, E.J. (2006): Predicting Institutional Misconduct Using The Youth Level of Service/Case Management Inventory. *American Journal of Criminal Justice*. 30 (2). 267 – 284.
- Jaman, A. (2008): Nasilje među djecom u ustanovama socijalne skrbi. Magistarski rad, Pravi fakultet, Studijski centar socijalnog rada, Zagreb.
- Kelly, W.R., Macy, T.S., Mears, D.P. (2005): Juvenile Referrals in Texas: An Assessment of Criminogenic Needs and Services. *The Prison Journal*. 85 (4). 467 – 489.
- Koller – Trbović, N. (2001): Prosudba rizika i potreba djece i mladeži s poremećajima u ponašanju u svrhu planiranja intervencija (u) Žižak, A. Koller – Trbović, N., Lebedina – Manzoni, M (ur.): Od rizika do intervencije. Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet, Sveučilište u Zagrebu, Edukacijsko – rehabilitacijski fakultet, Zagreb. 37-75.
- Koller-Trbović, N., Žižak, A., Bašić, J. (2001): Određenje, prevencija i tretman poremećaja u ponašanju djece i mladih. *Dijete i društvo*. 3 (3). 319-342.
- Koller-Trbović, N. (1996): Dijagnosticiranje kao pretpostavka tretmana. *Kriminologija & socijalna integracija*. 4 (1). 61-73.
- Nikolić, B. (1991): Neki modeli za rješavanje problema planiranja i kontrole transformacijskih procesa u primjeni kompjutera kod osoba s teškoćama socijalne integracije. *Defektologija*. 28 (1). 129-139.
- Nikolić, B., Koller-Trbović, N., Žižak, A. (2001): Metrijske karakteristike formulara za procjenu rizičnosti/ potreba. *Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja*. 38 (1). 103-120.
- Obiteljski zakon (NN 116/03, 17/04, 136/04, 107/07). Narodne novine.
- Schmidt, F., Hoge, R.D., Gomez, L. (2005): Reliability and Validity Analyses of the Youth Level of Service/Case Management Inventory. *Criminal Justice and Behaviour*. 32 (3). 329 – 344.
- Schwalbe, C.S. (2008): A Meta – Analysis of Juvenile Justice Risk Assessment Instruments: Predictive Validity by Gender. *Criminal Justice and Behavior*. 35 (11). 1367 -1381.
- Schwalbe, C.S., Macy, R.J., Day, S.H., Fraser, M.W. (2008): Classifying Offenders, An Application of Latent Class Analysis to Needs Assessment in Juvenile Justice. *Youth Violence and Juvenile Justice*. 6 (3). 279 -294.
- Sladović - Franz, B. (2004): Mišljenje stručnjaka o izdvajanju djece iz obitelji: rezultati intervjua. *Ljetopis studijskog centra socijalnog rada*. 11 (1). 115-130.
- Thompson, A.P., Pope, Z. (2005): Assessing Juvenile Offenders: Preliminary Data for the Australian Adaptation of Youth Level of Service/Case Management Inventory. *Australian Psychologist*. 40 (3). 207 – 214.

Zakon o socijalnoj skrbi (73/97, 27/01, 82/01, 103/03, 44/06, 79/07). Narodne novine.

Zakon o sudovima za mladež (111/97, 27/98, 12/02). Narodne novine.

Žižak i Koller-Trbović (1997): Stručnost i organizacija stručnog rada u izvanobiteljskom institucionalnom smještaju i tretmanu u RH. Hrvatska revija za rehabilitacijska istraživanja. 33 (2). 175-187.

Žižak i Koller-Trbović (1999): Odgoj i tretman u institucijama socijalne skrbi, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet - Deskriptivna studija. Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb.

Žižak, A. (2001a): Evaluacija institucionalnog tretmana (u) Žižak, A., Koller-Trbović, N., Lebedina-Manzoni, M. (ur): Od rizika do intervencija, Edukacijsko-rehabilitacijski fakultet, Zagreb. 117-153.

Žižak, A. (2001b): Obilježja životnog okruženja dječjih domova. Dijete i društvo. 2 (3). 437-454.

Wilson, N., Rolleston R. (2004): A Risk – Need Profile Using Four Measures for Youth Offenders Incarcerated in Youth Offender Units. Department of Corrections Research, New Zeland.

www.mzss.hr

DIFFERENCES IN ASSESSMENT OF RISK AMONG TWO GROUPS OF INSTITUTIONAL TREATMENT BENEFICIARIES

SUMMARY

This paper addresses a determination of differences between examinees, according to areas of risks and total risk of the assessment instrument Youth Level of Service/Case Management Inventory (YLS/CMI, Hoge, Andrews, Leschied, 2002), within youth offenders, placed according to the Act on Juvenile Court and those placed in institution according to the Family Act and the Social Welfare Act. The study has been carried out on a sample of 418 examinees from 14 welfare and treatment institutions for children with behavior disorders in the Republic of Croatia. Through analysis of variance and discriminatory analysis statistically significant differences on risk scores have been identified between examinees with social welfare and family measures and those with juvenile court measure. Youth with juvenile court measures have been estimated with higher scores concerning risk factors. This paper establishes differences between these two groups of examinees relating areas of risk assessed by the instrument used in the research. Gained results could be a good foundation for the differentiation of the treatment based on the assessment of specific risks and needs of youth-at-risk.

Key words: institutional treatment, educational measures, social welfare and family-law intervention, YLS/CMI, risk levels, needs assessment